

РАЗВИТИЕТО НА АДВОКАТУРАТА ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ПРИЕМАНЕТО НА ПЪРВИЯ ЗАКОН ЗА АДВОКАТИТЕ

Евгени Йочев*

Адвокатурата е необходим и съществен елемент на правосъдието, без който правораздаването не би могло да функционира нормално и ефективно. Затова историята на българската адвокатура е важна и неделима част от историята на българското правосъдие.

От първите години след Освобождението адвокатурата тръгва по път, който постепенно и трайно я довежда до дълбока професионална, морална и организационна криза. Причините, които я пораждат, са много и се коренят както в самото съсловие и в законодателството, така и в обществените и партийните нрави, в динамичната и неблагоприятна политическа и социална среда. Те са естествено следствие от началния етап на развитие на българската държава и на правосъдието. С. Петков с основание извежда на преден план лошата законодателна основа, върху която е поставена адвокатурата, и обяснява с нея тръгването ѝ още от самото начало в „крив път“¹.

Организацията на адвокатурата в Княжество България се урежда с Временните правила за устройството на съдебната част в България (ВСП) – трета глава „За поверениците“.²

---

* Доцент, доктор на историческите науки.

¹ Петков, С. Устоите на адвокатурата. – Адвокатски преглед, № 8–9 от 28 декември 1924 г., с. 96.

² Временны правила за устройство на судебната часть въ България. Утверждены на 24 августъ 1878 лето отъ Императорский российский комиссаръ, князя А. М. Дондукова-Корсакова, 1878, Книгопечатница на Яковъ В. Ковачевъ въ Пловдивъ; Сборник закони. Ч. 1. Закони по съдоустройството и съдопроизводството. С.: Държавна печатница, 1888, 5–33; Кутафин, Е. О., М. В. Лебедев, Ю. Г. Семигин. Судебная власть России. История. Документы. Т. III. Москва, 2003, с. 387 и сл.

Според разпоредбата на чл. 98 повереник може „да бъде всеки, който е достигнал совершеннолетието и е непорочен по съд (ст. 31, п. 4 на Углавний оттомански кодекс), освен лица от съдебното ведомство“. Липсата на каквито и да е образователни и морални, езикови и национални изисквания, на правила за подбор и контрол на кандидатите дава възможност адвокатската професия да се избира и практикува свободно, включително и от чужди поданици.

По тази причина след обнародването на Търновската конституция и на първия български Закон за устройството на съдилищата (ЗУС), който отменя раздел I на ВСП и разпоредбите, регулиращи дейността на административните и на търговските съдилища³, законодателят гласува специален Устав за гражданското съдопроизводство на мировите съдии⁴ и Закон за изменение на чл. 98 от ВСП (За поверениците (адвокатите)).⁵ Това се налага от самия законотворчески процес и от проблемите, които възникват в правораздаването.

По признанието на министър Христо Стоянов главната цел на ЗУС е усвояването на института на мировия съдия като основа на съдебната система. В словото си при представянето на законопроекта в Народното събрание министърът на правосъдието ясно и недвусмислено заявява: „Ако не беше нуждата да въвеждаме в това устройство този институт, то и аз съм на мнение, че не щеше да се решава толкова скоро този законопроект; но трябва да помислим големите нужди на народа, а личните самолюбия да оставим всякогаш на страна“⁶.

Що се отнася до въпроса за официалния език, той става

---

³ Обн., ДВ, № 42 от 10 май 1880 г.; вж. **Йочев, Е.** История на законодателството на Княжество България. Русе: Печатна база при РУ „А. Кънчев“, 2006, 11–166; **Йочев, Е.** Съдоустройството в България. История, принципи, институти 1879–1944. Второ допълнено и преработено издание. С.: Сноумод ДФ, 2015, 19–79.

⁴ Обн., ДВ, № 45 от 28 май 1880 г.

⁵ Обн., ДВ, № 84 от 12 ноември 1880 г.

⁶ Стенографски дневници на II ОНС, I РС. С.: Държавна печатница, 1880, с. 409.

обект на дискусия при обсъждането на изискването съдебните заседатели „да знаят да четат и пишат“. Спорът е разрешен от П. Р. Славейков с мотива „Конституцията всякога разбира официалния български език“. Освен това той предлага в протоколите на събранието да се запише, че в съдилищата не може да се приеме като заседател никой, който не разбира „официалния език“ и грамотен е само този, който „знае български език“⁷. За конкретния исторически момент въпросът за езика не е нито юридически, нито лингвистичен, а деликатен и важен национален и политически въпрос, който се решава по различен начин от двете страни на Балкана.

В Източна Румелия като главни езици са признати турският, българският и гръцкият. Те се употребяват от местните и централните власти и от частните лица в сношенията им с администрацията. Българският език е работен език и в Областното събрание, където българските депутати са мнозинство. Това дава възможност той да се запази като основен, а местното население да съхрани българското си национално самосъзнание.

С Устава за гражданското съдопроизводство на мировите съдии и със Закона за изменение на чл. 98 от ВСП се конкретизират и повишават изискванията към поверениците/адвокатите. Въвежда се условието кандидатът „да знае официалния език“, да бъде „български поданик“ и да представи на съдебните места и лица „свидетелство от общината си, че е лице способно да ходатайства по чужди дела пред съда“. С пълно основание П. Добчев констатира, че с тях се „създава известна регламентация по отношение на лицата, които се явяват пред съда като повереници, и се поставя началото на формирането на адвокатското съсловие“ у нас. Другият основен аргумент, подкрепящ този извод, е въвеждането за първи път в българското законодателство на термина „адвокат“⁸.

Съобразявайки се с новите наредби, на 14 юни 1880 г. Върховният съд оставя без последствия частната жалба на адвокат

⁷ Стенографски дневници на П ОНС..., 425–427.

⁸ Вж. Добчев, П. Българската адвокатура 1878–2000. С.: Сиби, 2003, 21–22.

Никола Сукнаров, който твърди, че Софийският апелативен съд е нарушил ВСП, като е допуснал небългарския поданик д-р Димитър Греков да се яви като повереник. По-интересно и важно е заключението на върховните съдии по повод на напускането на съдебната зала от Никола Сукнаров, а именно, че това е „морално престъпление“, защото не позволява на адвоката „да извърши докрай своята почетна и адвокатска длъжност“. По този повод съдът отбелязва, че „някои адвокати ся отнасят към Съдилищата не с изискуемите от закона уважения и в молбите и жалбите им ся находжат неуместни и наскърбителни думи, които не уякчават доводите им, а само намаляват достолепието, както на съдовете, така и на адвокатите“⁹. Тази констатация бележи началото на един проблем, който периодично заема място в отношенията между съдии и адвокати. Особено важно е извеждането на челно място на моралната отговорност на адвоката, от една страна, към избраната от него професия, а от друга – към клиента и обществото, които разчитат на неговата помощ и защита.

До Съединението броят на адвокатите в Княжество България е 358. От тях съдебна практика имат 188 лица, в т.ч. като писари – 16, секретари – 39, членове – 76, мирови съдии – 36, и прокурори – 21. Юристи са само 15 – 4,2%. Останалите са хора с всякакви други професии. При това много от завръщащите се от чужбина юристи не са добре подготвени и Ив. Вазов дори ги нарича „едно голямо зло“. Според него в училищата на правото „най-лесно се постъпва и в една, две три години човек може надве-натри да премине класовете и да стане юрист с диплома. Имаме ги вече такива“¹⁰.

Гимназиално образование имат 86-има, а третокласно – 163-ма адвокати, с проста грамотност са 94-ма. Тези числа са твърде показателни, тъй като над 80% от упражняващите професията са на възраст до 40 г., вкл. до 30 г. – 94-ма, от 30 до 40 г. – 193-ма.

⁹ Обн., ДВ, № 76 от 25 юли 1885 г.

¹⁰ Вазов, Ив. Събрани съчинения в 22 т. Том XIX. Критика и публицистика 1877–1885 г. С.: Български писател, 1979, 81–82; в. „Народний глас“, № 215 от 18 август 1881 г.

Адвокатите до 50 г. са 55-има, а над тази възраст – 16. Най-многобройно е съсловие в София (50 адвокати, в т.ч. 9 юристи), Търново (41), Варна (34-ма, вкл. трима юристи) и Русе (32-ма, от които двама юристи).¹¹

Съотношението между адвокатите практики и тези с юридическо образование е не само естествено, но и трайно, което принуждава законодателя да се съобразява с него при определяне на изискванията към адвокатската професия. Видно е, че обликът на съсловието се определя от адвокатите със сравнително ниска степен на грамотност, което оказва влияние върху техния морал, професионални интереси и нагласи и обществено поведение.

Положението при съдиите не е по-добро. През 1887 г. в княжеството има 92 мирови, 22 окръжни, 3 апелативни съдилища и един Върховен касационен съд (ВКС). Съдиите са 231, в т.ч. 139 в колегиалните съдилища (109 в окръжните съдилища, 21 в апелативните съдилища, 9 във ВКС) и 92-ма в мировите. Прокурорите и техните заместници са 57, а съдебните следователи – 54-ма. От всичко 342 съдебни лица само 67 (19,6%) имат юридическо образование.¹²

Адвокатската професия се оказва твърде привлекателна за много хора с различно социално положение, образование и работа. Някои от тях се ориентират към нея съвсем съзнателно, други попадат случайно и инцидентно. По образния израз на бившия министър на правосъдието Гаврил Орошаков тя е „небрано лозе“, в което се мъчат „да намерят прехрана всички претърпели несполука в другите занятия“¹³. Константин Иречек също е впечатлен от свободния достъп до адвокатурата, която по думите му пред-

---

¹¹ Обн., ДВ, № 7 от 28 януари 1886 г.

¹² Обн., ДВ, № 17 от 21 февруари 1885 г.; Доклад до Негово Царско Височество Българския Княз Фердинанд I от Министерския съвет. 2 август 1887–1907 г. С.: Държавна печатница, 1907, 341–342; Нашето правосъдие преди двадесет години и сега. – Юридически преглед, 1907, № 7, 486–487; **Брънеков, И.** По положението на съдиите. – Юридически преглед, 1908, № 6, с. 324.

¹³ **Орошаков, Г.** Върху адвокатурата: Няколко бележки по повод на новия закон за адвокатите, вотиран от II редовна сесия на V-то обикн. нар. събрание. С.: изд. К. Т. Кушлев, 1889, с. 5.

ставява „едно чудно зрелище, когато наред с учени дипломирани юристи, някой делец от чаршията набързо заключваше своя дюкян, за да защитава клиентите си пред Апелативното съдилище“. „На всеки ъгъл, продължава той – адвокатско писалище. Бакали на 12 часа тичат в апелацията.“¹⁴

Картината се допълва и обогатява от народния представител Васил Разсолков, който при обсъждането на проекта на Устава за гражданското съдопроизводство на мировите съдии съобщава за столични адвокати, които са „фалирали търговци“ и „кърпачи по занятие“, които не са български поданици и не знаят български език. Това му дава основание да настоява адвокатите „да знаят официалния език, да бъдат хора, които разбират от работата и да бъдат български поданици“¹⁵.

Българската адвокатура е „връстница на новата българска държава“¹⁶ и едва ли по това време съставът ѝ би могъл да бъде друг. Пълното ликвидирание на феодалната собственост като юридически институт и решаването на аграрния въпрос, масовото разпродаване на недвижими имоти от изселващите се от страната турци дава възможност „къораво и сагато да адвокатства“ и доста щедро да се облагодетелства.¹⁷ Разнородната маса от хора, тръгнаха да адвокатстват, намира благоприятна почва за развитие и избуяване в самото общество, от чиято среда тя произлиза и което я приема безропотно и без претенции. За това допринася и липсата на специален закон, който да регламентира изискванията към адвокатите и тяхната дейност.

България е единствената страна в Европа без закон за адвокатите, въпреки че още през 1880 г. е приет Законът за устройст-

---

¹⁴ **Иречек, К.** Княжество България: Неговата повърхнина, природа, население, духовна култура, управление и новейша история. Прев. Е. Каравелова. Ч. I. Пловдив, 1899, с. 335.

¹⁵ Стенографски дневници на II ОНС..., с. 489.

¹⁶ **Фаденхехт, Й.** История на българската адвокатура. – В: 20 г. Съюз на българските адвокати. С.: изд. БАС, печ. „Борис Кожухаров“, 1940, с. 1.

¹⁷ **Ников, Н.** Няколко думи върху адвокатурата в България. – В: Протоколи и реферати на Първия конгрес на българските юристи. Държан през мес. юлий 1905 год. – С.: Печ. на Бр. Патлови, 1906, 59–60.

вото на съдилищата. По време на разискванията по Устава за гражданското съдопроизводство на мировите съдии депутатите аргументират необходимостта от подобен закон, а председателят на парламента П. Р. Славейков дори оповестява, че такъв ще се направи. При обсъждането на Закона за изменение на чл. 98 от Временните съдебни правила министър-председателят Петко Каравелов също посочва нуждата да се определи по съответния ред „какви треба да бъдат адвокатите“ и извежда на преден план честността и образованието на кандидатите.¹⁸

Две години по-късно в Окръжно от 6 ноември 1882 г., подписано от министър Димитър Греков, се отбелязва не само „безчисленото множество адвокатстващи“, но и се констатира, че „поради невежеството и недобросъвестността на адвокатина“ много страни несправедливо губят делата си. Тези лица, се казва в документа, „търсят в адвокатството лесно и правдоподобно средство, за да си създадат положение, което не е никак съобразно с способностите им, нито пък е труд, когото те полагат за това“. Те експлоатират безмилостно населението, водени от мисълта да забогатеят колкото се може по-бързо. С цел да пресече тази опасна тенденция Министерството на правосъдието предприема конкретни действия, за да даде път на „способните лица да изпълняват това благородно поприще – адвокатството“¹⁹.

Първата стъпка в тази насока е законопроектът, разработен от министър Георги Теохаров (август 1882 г.), който съдържа специална глава „Съдебните адвокати“.²⁰ Поради оставката на непартийния кабинет, ръководен от княза, законопроектът не е внесен за обсъждане в Държавния съвет.

Благодарение на инициативността и усилията на министър Димитър Греков специалната юридическа комисия, оглавявана от председателя на ВКС Порфирий Стаматов, разработва нов Закон

¹⁸ Стенографски дневници на II ОНС, I РС, с. 489.

¹⁹ Окръжно на Министерството на правосъдието № 4210 от 6 ноември 1882 г. – В: Сборник от окръжни предписания на Министерството на правосъдието: IV. Наставления и разяснения на съдебните учреждения за 1879–1885 година. С.: Държавна печатница, 1887, 140–141.

²⁰ Обн., ДВ, № 88 от 14 август 1882 г.

за устройството на съдилищата, обнародван на 12 февруари 1883 г.²¹ Само седмица по-късно обаче с Указ № 97 практическото приложение на закона се отлага до 1 май с.г. и се възстановява действието на ЗУС от 1880 година. Министър Греков се аргументира с недостатъчното време лицата от съдебното ведомство да се запознаят с новия закон, както и с необходимостта „да се изпълнят някои предписания“, нужни „за пълното му полагане в действие“²². Нито в предложението, нито в указа се посочват какви точно и колко на брой са наложителните предписания. Истинските причини за замразяването на закона са по-скоро свързани с разногласията в кабинета, който Греков напуска след два месеца.

Вторият ЗУС съдържа специална глава (десета) – „За адвокатите“ (чл. 181–211), в която са формулирани условията за назначаване, задълженията, отговорностите на упражняващите професията, наказанията, на които подлежат, и редът на тяхното налагане. За адвокати се назначават лица, завършили право, български поданици или родени в България, които знаят официалния език. Изискванията за онези, които нямат юридическо образование, са да имат прослужени три години като съдии и прокурори в страната или да притежават свидетелство за правоспособност от специално учредената за целта комисия. Дефинирани са две категории: 1) адвокати практики и 2) адвокати юристи. Те нямат право да се явяват пред мировите и общинските съдилища и да упражняват друга дейност или занаят.

Адвокатите имат следните задължения: „1) да дават на лицата, които се допитват до тях устни или писмени съвети; писмените съвети трябва да са подписани от адвокатите; 2) да съставляват и подписват за страните прошения и заключения за пред съдовете; 3) да представляват страните и да се явяват вместо тях в съдовете с редовни пълномощия; и 4) да защищават страните както в тяхно присъствие, така и в тяхно отсъствие“.

---

²¹ ЦДА, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 2588, л. 2, 4–48, 68; обн., ДВ, № 16 от 12 февруари 1883 г.

²² Обн., ДВ, № 21 от 24 февруари 1883 г.

Към адвокатите се предявяват морални и професионални изисквания: да бъдат „честни, учтиви, усърдни“, да доведат докрай делата, които са започнали, да се отнасят „с приличното уважение към законите, вярата, нравите, учреждените власти, а най-вече към съдиите“. Едновременно с това им се налага забрана да се „увличат в безполезни за делото, което защитават, нападения“, да упражняват „друго занятие освен своето“, да защитават дела против своите родители и сродници, „да купуват даже под чуждо име спорни права; да правят условия за възнаграждения, които зависят от свършването на делото; да защитават и да действуват последователно по същото дело, ту за едната, ту за другата страна“. Те са длъжни и да живеят в мястото, където упражняват своето занятие.

Броят на адвокатите се определя от министъра на правосъдието въз основа на мнението, дадено от различните съдилища. Наемането на адвокат не е задължително.²³ Това е първият закон, с който се определя мястото на адвоката в правораздаването и се регламентират адвокатската професия и възнаграждение. Съществен недостатък на закона е, че той не урежда вътрешната организация, самоуправлението и самоконтрола на адвокатурата.

Макар и обнародван, ЗУС не влиза в сила. На 3 март Г. Теохаров е назначен за управляващ Министерството на правосъдието. Той продължава работата по създаването на нов съдоустройствен закон, обвързвайки я с кодифицирането на съществуващото законодателство. На 17 март с Указ № 192 е учредена нова юридическа комисия, ръководена отново от Порфирий Стататов – председател на ВКС.²⁴ Предвид късното ѝ сформирание, по предложение на министър Теохаров влизането в сила на ЗУС се отлага за „неопределено време“ – докато комисията „свърши възложената ѝ работа и изработеният от нея законопроект се раз-

---

²³ Вж. Добчев, П. Цит. съч., 23–27; Йочев, Е. Съдоустройството в България..., 2015, 100–103.

²⁴ Законопроект судоустройства. Учреждение судебных установлений в Болгарском княжестве. С.: Държавна печатница, 1883, III–VII.

гледа и одобри от Държавния съвет²⁵. Въз основа на доклад на министъра на 10 юни с Указ на наместничеството № 392 законопроектът на комисията е внесен в Държавния съвет за „обсъждане и разглеждане“ от съдебната секция. В работата ѝ вземат участие също Д. Греков и адвокатите д-р Константин Помянов и д-р Я. Геров.²⁶

Законопроектът не е обсъден от Държавния съвет, защото на 23 юли 1883 г. с Указ № 540 за управляващ Министерството на правосъдието е назначен Христо Стоянов (23 юли – 7 септември 1883 г.).²⁷ По негово искане на 12 август 1883 г. княз Александър I издава Указ № 620, с който се отменя указът на наместничеството.²⁸ Предвид настъпилия правен вакуум министър Стоянов предлага „да се турят в действие някои части от утвърдения вече ЗУС..., които могат да служат като допълнение и поправление на някои недостатъци на действащото законодателство“. Сред тях не е глава X „За адвокатите“.²⁹ Части от ЗУС влизат в сила от 27 юли 1883 г. (Указ № 563).³⁰

На 18 август министър Стоянов изпраща писмо до Държавния съвет с молба законопроектът да му „се повърне за изучаване“. Получава го само след два дни, но няма възможност да работи по него.³¹ На 6 септември 1883 г. княз Александър I Батенберг обявява с манифест възстановяването на Търновската конституция, с което слага край на режима на пълномощията.³²

ЗУС от 12 февруари 1883 г. има странна съдба. Той влиза в историята на съдоустройственото ни законодателство като единствения закон, който е обнародван, но няма реално практическо действие.³³

²⁵ ЦДА, ф. 173 К, оп. 1, а. е. 68, л. 42; обн., ДВ, № 39 от 9 април 1883 г.

²⁶ ЦДА, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 2588, л. 50, 56–58, 61, 62.

²⁷ Обн., ДВ, № 80 от 26 юли 1883 г.

²⁸ Обн., ДВ, № 89 от 20 август 1883 г.

²⁹ ЦДА, ф. 173 К, оп. 1, а. е. 68, л. 45.

³⁰ Обн., ДВ, № 82 от 30 юли 1883 г.

³¹ ЦДА, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 2588, л. 63–64.

³² Обн., ДВ, № 96 от 8 септември 1883 г.

³³ Вж. Йочев, Е. История на законодателството..., 82–88.

Последвалите динамични политически събития след възстановяването на Търновската конституция стават пречка за разработването на самостоятелен закон за адвокатите от Кодификационната комисия.

За разлика от Княжество България в Източна Румелия, където адвокатският проблем дори е по-сложен предвид националния и етническият елемент в него, на 13 ноември 1882 г. Областното събрание приема областен Закон за адвокатите. Той е утвърден от генерал-губернатора Алеко Богориди на 28 февруари 1883 г. и влиза в сила от 1 юли с.г.³⁴ Условието, които се поставят към кандидатите да упражняват адвокатската професия, са: „1-о да е навършил 21-годишна възраст и да ся ползува от гражданските си права; 2-о да не е бил осъждан за някое злодеяние или за престъпление, направени от корестолюбие или против нравствеността; 3-о да не е под съдебно запрещение; 4-о да не е публичен чиновник; 5-о да има позволително за упражнение на адвокатската професия“ (чл. 3). Правото за упражняване на адвокатската професия се получава след издържан изпит пред специална за целта комисия при директора на правосъдието. От изпит се освобождават лицата, които са завършили факултет по право и притежават диплома за доктор на правото или за лисансие, или свидетелство (certificat), равносилно на такава диплома, както и ония, които като съдии и членове на общественото министерство са упражнявали две години и половина наред своето звание „и не са били отчислени по неспособност“ (чл. 5). Законът не гарантира самоуправлението и самостоятелността на адвокатурата и утвърждава принципа на държавното начало в нейното ръководство. Списъкът на адвокатите с имената, местожителството и мястото на палището им се държи при Дирекцията на правосъдието. На адвокатите се забранява изпълняването на занятия, които „докачат

---

³⁴ **Гочев, Я.** История на Пловдивската адвокатура. В. Търново: Фабер, 2017, 52–55; **Маджаров, М.** Спомени (1854–1889). С.: Български писател, 1968, с. 455; **Салабашев, И.** Спомени. С.: Изд. на Българската академия на науките и изкуствата. Печ. „Книпеграф“, 1943, 20–21; **Добчев, П.** Цит. съч., с. 56.

достойнството на адвокатското звание“ (чл. 22).³⁵ Въпреки слабостите и недостатъците на закона прилагането му за период от две години и половина показва, че „настъпват известни положителни промени в адвокатурата..., които водят до значително подобрене на нейния интелектуално-професионален състав“³⁶.

След Съединението от 1 януари 1886 г. в областта влизат в сила законите на Княжество България (Указ № 170 от 23 декември 1885 г.).³⁷ Адвокатите от Източна Румелия (около 150 души) стават част от адвокатурата на единната българска държава. В резултат на този акт всички лица от Южна България, които отговарят на изискванията на чл. 98 от ВСП, получават правото да бъдат адвокати. По този повод д-р Константин Стоилов отбелязва: „Нашите съдилища не ги питаха: дадохте ли изпит, имате ли свидетелства, а само ги питаха: имате ли свидетелства за правоспособност и се радвах на същите права, на които се радвах и нашите адвокати. Те не се радвах на никакви привилегии пред нашите адвокати“³⁸.

Политическите събития – военният преврат от 9 август 1886 г., контрапревратът и последвалата ги политическата криза до избора на принц Фердинанд Сакс-Кобург-Гота за български княз от III ВНС (7 юли 1887 г.), не дават възможност на законодателя да осъществи идеята за разработването и приемането на отделен закон за адвокатите. Това води, от една страна, до задълбочаване на съществуващите негативни тенденции в развитието на адвокатурата, а от друга – до засилване на критичното отношение на обществото към нейните представители. В конкретните социално-икономически и политически условия липсата на такъв закон позволява безпрепятственото проявление на всички факто-

---

³⁵ Дневник на Областното събрание, IV РС. Стенографски протоколи. С.: Народно събрание, 1890, с. 315; Сборник на законите в Източна Румелия. № 2. Пловдив: Областна печатница, 1883, 66–74.

³⁶ Вж. **Добчев, П.** Цит. съч., с. 56.

³⁷ Обн., ДВ, № 118 от 24 декември 1885 г.

³⁸ Стенографски дневници на V ОНС, II РС, кн. 1, С.: Държавна печатница, 1888, с. 61.

ри, които пречат и затормозяват процеса на формиране на адвоката като пълноценен участник в правосъдието.

Проблемът е както в броя на неподготвените и необразовани адвокати, така и в морала и нагласите за бързо забогатяване на преобладаващата част от тях, в цялостното им поведение, което е несъвместимо със същността и целите на адвокатската професия. Макар и „колосално невежи“, те ограбват „безбожно“ населението, при това по един прост и хитър начин, като казват на клиентите си: „ако искаш с туй перо да ти напиша прощението, ще платиш една рубла, с онуй перо – ще платиш 5 рубли. Ще рече, заключава Ников, че качеството на работата е зависело не от главата на адвоката, а от това или онова перо“³⁹.

Подобна характеристика дава и Г. Орошаков: „Адвокатското съсловие се състои от лица, които могат да се наричат по-добре скубачи, отколкото адвокати. Разни тъмни и неграмотни хора, които не умеят да изкажат две думи правилно, са награкнали да експлоатират хората, а най-вече селското население... Канцеларски слуги, изпъдени писари, западнали бакали и даже бивши механджии, с една дума лица, които нямат практически, нравствен и образователен ценз. В провинцията нашите адвокати хубаво са се загнездили и обилна жътва жънат от лековати клиенти... Невежеството на такива защитници е поразително и техните защитни речи не са нищо друго освен безсмислена върволица от думи“. Той обяснява решимостта им „да лъжат, да скубят и да обират“ с желанието им за печалба.⁴⁰

Тези хора без образование, тръгнали да адвокатстват, водени от личния си интерес и неосъзнаващи обществените функции и значимост на професията, формират образа на т.нар. адвокат невежа, който, макар и недостатъчно подготвен, е готов да защитава всекиго и всяка кауза в името на парите и в разрез с морала и достойнството на професията. В същото време съставът и поведението на голяма част от съсловието стават причина за формиране на дълбоко и трайно негативно отношение на населението към

³⁹ Ников, Н. Цит. съч., с. 54.

⁴⁰ Орошаков, Г. Цит. съч., с. 6, 51.

адвокатурата, от което по-късно умело ще се възползва земеделският съюз. До голяма степен за това допринася и предубеждението на съдиите към защитата и исканията на адвокатите. Без да пренебрегва този момент, Г. Алтънков обръща внимание на противоречието между политическия и социален консерватизъм на обществото и либералния и демократичен характер на адвокатската институция.⁴¹ От своя страна Ив. Кепов поставя акцент върху самия характер на професията и нейното неимоверно разрастване, създаваща „люди студени, жестоки, упорити, безпринципни, които във всички случаи застават на безлична почва, създава софисти от най-долна проба..., свикнали всичко да жертвуват за изгода на защитата“. Това според него действа демобилизиращо върху съда, публиката и обществото.⁴² Формиращата се омраза у хората и обществото към адвокатите се подхранва и от непознаването и неразбирането на тяхната роля в процеса на правораздаване.

Първите адвокати, ако могат да се нарекат така, се появяват в едни изключителни условия от гледна точка на създаващата се съдебна система и законодателство. Те започват своята дейност невежи, необразовани, без специална подготовка, без познаване на най-елементарните правила и механизми на функциониране на съдебната власт. Работят така, както разбират „адвокатурата и нейната цел“ – по образния израз на Ст. Протохристов като „овца, която борави в аптека“⁴³.

Обобщаващият образ на българската адвокатура прилича твърде много на френското баро след революционния декрет от 2–11 септември 1790 г., когато чл. 10 на същия дава свободен достъп на всички до адвокатската професия. Както пише Анри Робер, „една невероятна сган нахлу в съдилищата. Там видях един бивш лакей, един углавно осъден, един носач на вода, една

---

⁴¹ **Каблешков, Н.** Адвокатът, адвокатът-общественик и адвокатският морал. Беседа, държана в Салона на изкуствата и печата в Пловдив. Пловдив: Печ. „Хр. Г. Данов“, 1928, с. 59.

⁴² **Кепов, Ив.** Нашата действителност. Пловдив: 1927, с. 138.

⁴³ **Каблешков, Н.** Цит. съч., с. 64.

тъпла от подозрителни гешефтари... Тяхната хищност се равняваше само на невежеството им... Официозните защитници бяха гешефтари и посредници; преследваха ползата и пренебрегваха славата⁴⁴. Тази картина потвърждава по безспорен начин извода, че случилото се у нас е било не само неизбежно, но и напълно логично и оправдано при действащите обективни фактори и условия.

Една от отличителните характеристики на адвокатурата е масовото и активно участие на най-подготвените и изявени нейни представители в обществено-политическия живот както в столицата, така и по места. В ръководствата на всички партии на всички равнища влизат адвокати. Нещо повече, те са сред изтъкнатите и утвърдените им лидери. Широко разпространеният термин „адвокатски партии“ ясно показва ролята и мястото на гилдията в организацията на политическия живот в страната⁴⁵. Партийното членство осигурява на адвокатите места в общинските и в окръжните съвети, в училищните настоятелства и разбира се, в парламента.⁴⁶ Депутатите адвокати, помощник-адвокати и прошеносци са значителна част от общия състав на парламента – III ВНС – 9,9%, V ОНС – 15,8%, IV ВНС – 6,4%, VII ОНС – 16,6%, VIII ОНС – 28,5%, IX ОНС – 20,7%, X ОНС – 37,2%, XI ОНС – 34,8%, и XIII ОНС – 30,1%. В IX ОНС от 1896 г. от 163-ма народни представители адвокатите са 32-ма, повече са само търговците – 52-ма.⁴⁷

Така адвокатурата се оказва разделена не само от гледна точка на образование и морални подбуди, но и на идейно-политическа основа. В условията на ширещата се политическа партизанщина скоро се появява и типът на адвоката партизанин, на адвоката депутат или лидер на управляващата партия. Той е „особен

⁴⁴ Адвокатски преглед, № 8–9 от 28 декември 1924 г., с. 99.

⁴⁵ Палангурски, М. Адвокати, управление, политика (1879–2016). Висш адвокатски съвет. В. Гърново: Фабер, 2016, 9–10.

⁴⁶ Вж. Дряновски, Б. История на Варненската адвокатура (1878–2015). Варна: Славена, 2015, 42–44.

⁴⁷ Милюков, П. Българската конституция. Солун: книж. „Иван Х. Николов“, 136–146; Юридически преглед, 1896, № 19, с. 787.

български продукт“, който разцъфтява по време на режима на Стамболов. Адвокатът партизанин притежава не само необходимите познания, „за да упражнява занаята, а не професията“, но и талант и умения да използва облагите на властта. Свързвайки ги в едно, той работи както „за преуспяването на Родината като общественик, така и на джоба си като адвокат“. По този начин Ст. Протохристов убедително доказва, че адвокатът партизанин е „едно зло“ и няма нищо общо с истинския и достоен за уважение адвокат общественик, който по думите му в България се среща „много рядко“. ⁴⁸ С уговорката, че не всички правят това, Н. Каблешков описва механизма на работата на адвоката партизанин – „да си нареди администрацията в своя периметър, която да е в негова услуга, след това да стане изборът на съдебните заседатели...“ ⁴⁹. Той се явява и в ролята на активен законотворец. Често съдиите са принудени да уважат благоволенията на влиятелните адвокати, за да запазят кариерата си. Това е причината страните да прибягват до услугите на тези адвокати, а при всеки нов режим да ги сменят или да си ангажират и друг защитник, близък до управляващите. ⁵⁰

Заедно с миситлика (посредничеството) адвокатът партизанин е основна пречка за формиране на истинско професионално поведение и морал в съсловието.

В края на 80-те години на XIX век състоянието на адвокатския институт не съответства на изискванията на правораздаването и става обективна пречка за неговото развитие. Правата и законните интереси на хората и на държавата не намират необходимата професионална защита. Лишена от адекватна правна закрила, самата адвокатска общност се чувства изоставена и несигурна. Вместо да бъде „институт, изпълняващ една обществена

---

⁴⁸ Каблешков, Н. Цит. съч., с. 65.

⁴⁹ Пак там, с. 16.

⁵⁰ Д-р Нейов. За несменяемостта на съдиите. – Юридически преглед, 1895, № 17, с. 780; в. „Съдебен вестник“, № 10 от 15 април 1898 г.; Зъбов, П. Бавно правосъдие и необезпечена магистратура. – Списание на юридическото дружество, 1904, № 8, с. 344.

служба“, адвокатурата се обръща в „един поминък“, а възнаграждението става „определящия мотив за дейността на адвоката“.⁵¹

Това, естествено, предизвиква появата на първите проекти за закон за адвокатите. В тях се очертават основните идеи и принципи, върху които трябва да почива законът, формулират се изискванията към адвокатите, техните права и задължения, регламентират се съставът и задачите на адвокатския съвет. Русенският законопроект за клетвените повереници (адвокатите) е публикуван на 18 май 1884 г. Съдържа 31 разпоредби, както и „Форма на клетва за звание „повереник“. До адвокатската професия се допускат само лица със свидетелство за юридическо образование и „да са служили не по-малко от 2 г. по съдебното ведомство или практикували 2 г. при някой клетвен повереник“, както и такива с общо образование, които имат най-малко 4 години служба като съдии, прокурори или техни помощници, и да са навършили 25-годишна възраст. Проектът не предвижда мерки за организация и контрол на адвокатурата като създаването на адвокатски съвети, нито дисциплинарни наказания за адвокатите, провинили се при упражняване на професията.⁵²

Законопроектът за адвокатите, помощниците и поверениците на Българското юридическо дружество е по-всеобхватен и цялостен. Състои се от 64 члена, организирани в два раздела: първи – „За адвокатите и техните помощници“, и втори – „За поверениците“. Две глави на първия раздел са посветени на адвокатския съвет: глава втора – „За съвета на адвокатите и неговото избиране“, и глава трета – „Права и обязанности на съвета на адвокатите“. Законопроектът е изпратен до Министерството на правосъдието, придружен с нарочно писмо, подписано от председателя на Юридическото дружество Порфирий Стаматов и секретаря му Иван Дабовски. В него изрично се отбелязва, че авторите на

---

⁵¹ Петков, С. Устоите на адвокатурата. – Адвокатски преглед, № 8–9 от 28 декември 1924 г., с. 98.

⁵² Палежев, Й. Русенските адвокати: животът на едно съсловие. Русе: Денница, 2008, с. 20; в. „Славянин“, № 15 от 18 май 1884 г.; Дряновски, Б. Цит. съч., 30–31.

проекта са използвали европейския опит (руски, френски и австрийски).⁵³

Законодателната основа, върху която се формира и развива адвокатурата веднага след Освобождението, предопределя незавидното ѝ положение. През този десетгодишен период мнозинството от адвокатите е професионално необразовано, не осъзнава своята обществена роля и ролята си в правосъдната дейност. Непознаващо професионалната етика и морал, лишено от всякакъв контрол, адвокатството се ръководи в своята дейност единствено от чисто егоистични цели и интереси. Адвокатите не чувстват необходимост от професионално организиране и продължават да работят изолирани и откъснати един от друг, което им пречи да видят общите си професионални интереси и да ги поставят на дневен ред пред управляващите. Едновременно с това се формира и малко ядро от адвокати юристи, което, макар и вътрешно нееднородно, издига интелектуалното равнище на адвокатурата и нейното влияние и авторитет в обществото.

---

⁵³ Дряновски, Б. Цит. съч., 31–32.